

ਬਹਿਸ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ

- ਕਵਿਤਾਵਾਂ -

ਲਖਵਿੰਦਰ ਜੌਹਲ

ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ

Baihs Ton Bekhabar

Poems by

Dr. Lakhvinder Singh Johal

Associate (Programmes)

Doordarshan Jalandhar

© **Author**

Resi. : 20 Professor Colony,

Khurla Kingra Road,

Jalandhar-144014.

Mobile : 9417194812, 94643-83487.

e-mail : lakhvinderjohal@yahoo.com

First Edition – 2016.

Title – Gurdish

Published by :

Chetna Parkashan

Punjabi Bhawan, Ludhniana.

Phone : 0161-2413613, 2404926.

Sub Office :

Qila Road, Opp. Bus Stand, Katkapura.

Phone : 01635-222651

Website : www.chetna parkashan.com

Email : chetnaparkashan@gmail.com

chetnaparkashan@sify.com

ਬਹਿਸ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ

- ਕਵਿਤਾਵਾਂ -

ਲੇਖਕ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਰਚਨਾਵਾਂ

ਕਵਿਤਾ

ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋਈ - 1990.

ਮਨੋਵੇਗ - 2000.

ਸਾਹਾਂ ਦੀ ਸਰਗਰਮ - 2003.

ਇਕ ਸੁਪਨਾ ਇਕ ਸੰਵਾਦ - (ਲੰਮੀ ਕਵਿਤਾ) - 2006.

ਬਲੈਕ ਹੋਲ (ਲੰਮੀ ਕਵਿਤਾ) - 2009.

ਇਕ ਸੁਪਨਾ ਇਕ ਸੰਵਾਦ (ਹਿੰਦੀ) - 2010.

ਅਣਲਿਖੇ ਵਰਕੇ (ਕਾਵਿ-ਨਿਬੰਧ) - 2012

ਬਲੈਕ ਹੋਲ (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ) - 2013.

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੰਸਦ - 2014

ਸਮੀਖਿਆ

ਬਰਤਾਨਵੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਪਛਾਣ ਚਿੰਨ੍ਹ - 2002.

ਅਨੁਵਾਦ

ਕਲਪਨਾ ਚਾਵਲਾ (ਸਬੋਧਕਾਂਤ ਮੋਹੰਤੀ) (I & B Ministry) - 2003.

ਸਮਤਾ ਦੇ ਸਮਰਥਕ : ਡਾ. ਅੰਬੇਦਕਰ (ਵਸੰਤ ਮੂਨ) (NBT) - 2003.

ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ (ਰਾਮ ਚਰਨ ਸ਼ਰਮਾ) (NBT) - 2004.

ਕੱਫ਼ਣ (ਮੁਣਸ਼ੀ ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਦ) (NBT) - 2004.

ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ੍ਰੋਤ ਅਤੇ ਰਾਹਨੁਮਾ
ਡਾ. ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ
ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ

ਤਤਕਰਾ

• ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖਾਂ ਕਵਿਤਾ?	12
• ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਾਰੀ	18
• ਸ਼ਬਦ	20
• ਦਰਜਾਬੰਦੀ	22
• ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ	24
• ਦਰਦ	29
• ਖਾਮੋਸ਼ੀ	31
• ਗੁਫਤਗੂ	33
• ਪਟੜੀਆਂ	35
• ਮਾਂ	37
• ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ	39
• ਗ੍ਰਹਿਣ	42
• ਜ਼ਮੀਰ	43
• ਰਾਹ-ਰਾਹਬਰ	45
• ਮਿੱਟੀ	47
• ਫਾਸਟ ਫੂਡ	49
• ਆਹਟ	52
• ਜੁਗਨੂੰ-ਜ਼ਖਮ	55
• ਕੀ ਜਾਣਾਂ ਮੈਂ ਕੌਣ	56
• ਕੌਣ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜਾਣਾ	58
• ਮੈਂ ਕੀ ਕੀਤਾ	60
• ਮੱਧ ਵਰਗੀ	63
• ਰੋਟੀ ਰੱਬ	65

•	ਤਨਹਾਈ	68
•	ਬੀਵੀ ਉਦਾਸ ਹੈ	70
•	ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ	73
•	ਕਿਉਂ?	75
•	ਧੰਦੂਕਾਰਾ	77
•	ਪੂਣਾ	79

-o-

ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਵਿਚੀਂ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਝ-ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਰਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲ ਵਧੇਰੇ ਜਰਥੇਜ਼ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਨੇ ਜਿਥੇ ਸਮਾਜਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਚਰਿੱਤਰ ਦੀਆਂ ਨਿਵਾਣਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਹਿਤਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹੰਢਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੀ ਕਲਪਨਾ-ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਚਿਰੋਕਣੀਆਂ ਕੁਰਬਲਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀਆਂ ਗਹਿਰਾਈਆਂ ਵਿਚ ਗੂੰਜਦੀ ਮਾਨਵੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਪੂੰਜੀ ਦੀ ਛਣਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਨਿਹਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਕੌਮਲ ਕਲਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਵਿਤਾ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਕਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਗੂੰਜ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਪਾਰਗਾਮੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਤੱਕ ਵੀ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੁਭਾਅ ਵਜੋਂ ਤੱਤਕਾਲੀਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਜੋਂ ਸਿਰਜੀ ਜਾਂਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਦੀਵੀ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ‘ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਅੰਤ’ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਗੂੰਜਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ‘ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ’ ਦੀ ਗੱਲ ਮਿਹਣਾ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਵਿ ਸਮੀਖਿਆ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹਿਕਾਰਤ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਜੋਕੇ ਕਾਵਿ-ਸ਼ੋਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਵਿਕਾਰੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਭਾਵੇਂ ਸਮੁੱਚੇ ਲਿਖਤ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲੋਂ ਨਿਰਪੇਖਤਾ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਜ਼ਾਰਵਾਦ

ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੇ ਜਿਥੇ ਲਿਖਿਤ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜਿਆ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਪਾਸਾਰ, ਨਵੇਂ ਰੂਪ, ਨਵੇਂ ਦਿਸਹੱਦੇ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਅੰਦਾਜ਼ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸਮਾਜਕ-ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਨੇ, ਮਾਨਵੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਪਾਰਗਾਮੀ ਸੋਝੀ ਅਤੇ ਸੂਖਮ ਅਨੁਭਵ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਗਹਿਨ-ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਉਹ ਅਧਿਆਤਮ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚੋਂ ਲਗਭਗ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਲਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਪਰਤੋਂ ਬਣ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿ-ਮਨ ਨੂੰ ਜੋ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਚਿੰਤਨ ਦੀਆਂ ਅਸੀਮ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਜਾਗ ਵੀ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਜਾਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਲਈ ਪਰ ਤੌਲੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਮੋਕਲੇ ਅਸਮਾਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ, ਉਹ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਕਾਵਿ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਭਰੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਨਿਵੇਕਲਾਪਨ ਝਲਕਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਾਵਿ ਅਸਮਾਨ ਦੀਆਂ ਨਿੱਲਤਣਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਨਕੋਰ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਤਰੋਂਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਵੇਂ ਨਕੋਰ ਰੰਗ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉੱਡਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਕਾਵਿ-ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਢਕੀ ਰੱਖਿਆ ਸੀ।

ਇਹ ਕੋਈ ਚਾਣਚੱਕ ਹੋਇਆ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ—ਅਜਿਹੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਬੀਜ-ਰੂਪ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਸਤਾਖਰਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਝਲਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਵਿ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਭਾਰ ਥੱਲੇ ਲਕੋਈ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਕਵਿਤਾ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਵਿਰਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਵਾਦਾਂ-ਵਿਵਾਦਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ-ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਲ ਸਿੱਧੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿ-ਸੌਖ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਾ ਬਣਨ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਵੀਆਂ (ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਬੱਝਵਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾ ਸਿਰਜ ਸਕੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਇਕ ਅਲੱਗ, ਵੱਖਰੀ, ਨਿਵੇਕਲੀ ਅਤੇ ਵਿਕੋਲਿਤਰੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਸਕਣ।

ਇਹ ਸਮਾਂ ਬਿਜਲਈ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਚਟਕ ਮਟਕ, ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਦਗੜ-ਦਗੜ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰਵਾਦ ਦੀ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗਹਿਰੇ ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ—ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਬਿੰਦੂ, ਜਿਥੇ ਰੁਕ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੁਦਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਜਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਰਤਾ ਕੁ ਵਿਥ ਉੱਤੇ ਖੜ ਕੇ ਰੁਦਨ

ਅਤੇ ਜਸ਼ਨ ਵਿਚਲੀ ਬਰੀਕ ਵਿੱਥ ਨੂੰ ਕਾਵਿਕ ਸਹਿਜਤਾ ਵਿਚ ਪਰਵਰਤਿਤ ਹੁੰਦੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰੁਦਨ ਅਤੇ ਜਸ਼ਨ ਦੀ ਇਹ ਵਿੱਥ ਹੀ ਨਵੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਨਵਾਂ ਇਲਾਕਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੈਰ ਰਹੇ ਹਨ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਰੰਗਾਂ ਅਤੇ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਵਿ-ਸੁਪਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੰਗਾਂ ਅਤੇ ਖੰਭਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਨਾ, ਕਿਸੇ ਪੂਰਵ ਧਾਰਨਾ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਨਵੀਂ ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਣਾ, ਇਕ ਸਹਿਜ ਕਾਵਿ ਪੜ੍ਹਤ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ-ਸੰਵਾਦ ਰਾਹੀਂ ਨਵੇਂ ਕਾਵਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਰਿਕਲਪਨਾ ਕਰਨਾ ਅੱਜ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਜੂਨ 2016

ਡਾ. ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ

ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ
ਕਵਿਤਾ ਦੇ
ਕੋਲ ਕੋਲ ਰਹਿਣਾ
ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ
ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਣਾ
ਤੇ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ
ਕਵਿਤਾ ਬਣਾਉਣਾ...
ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ

ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖਾਂ ਕਵਿਤਾ?

ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖਾਂ ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ
ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਆਪ ਤੋਂ
ਅਤੀਤ ਤੋਂ
ਸਮਕਾਲ ਤੋਂ

ਕਦੇ ਦੋਹਾ
ਗਜ਼ਲ ਕਦੇ
ਗੀਤ ਹੋਵੇ
ਜਾਂ ਰੁਬਾਈ?

ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ
ਸਮਕਾਲ
ਜਾਂ
ਅਤੀਤ ਹੋਵੇ
ਵਰਤਮਾਨ
ਅਤੇ
ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਦੁਮੇਲ ਦੀ
ਨਵੀਂ ਤਸਵੀਰ ਹੋਵੇ
ਸਾਕਾਰ ਹੋਵੇ ਕਾਗਜ਼ੀ
ਆਦਮੀ ਦਾ ਅੰਤਹਕਰਨ

ਘੜਾਂ ਮੈਂ
ਕਵਿਤਾ ਦੀ
ਨਵੀਂ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾ
ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ...
ਨਵੇਂ ਖਿਆਲ...
ਨਵੀਂ ਰੂਹ...
ਨਜ਼ਰ ਨਵੀਂ...

ਕਵਿਤਾ ਮੇਰੀ 'ਚ
ਤ੍ਰੈਕਾਲ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੋਵੇ
ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗੀਤ ਹੋਵੇ

ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ
ਇਹ
ਮਨ ਦਾ ਗੀਤ ਹੋਵੇ...
ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ
ਵਾਰ ਵਾਰ

ਕਵਿਤਾ 'ਚ ਹੋਵੇ
ਆਤਮਾ ਕਾਇਨਾਤ ਦੀ
ਮੇਰੇ 'ਚ ਬਹਿ ਕੇ
ਖੁਦ ਲਿਖੇ ਕਵਿਤਾ
ਅਜੋਕਾ ਆਦਮੀ

ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ
ਆਦਮੀ
ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ ਕਦੇ?

ਕਿਸਮਤ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਉਹ

ਕਿਸਮਤ ਤੇ ਕਵਿਤਾ—
ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਕਿਸਮਤ
ਕੈਸਾ ਸਮਾਸ ਹੈ?
ਇਸ 'ਚ ਕੁਝ ਖਾਸ ਹੈ...?

ਰੂਹ ਹੈ
ਖੁਸ਼ਬੂ ਹੈ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਜੂਹ ਹੈ
ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਭਾਰ ਹੈ
ਪਰੰਪਰਾ-ਸੰਸਕਾਰ ਹੈ—

ਲਿਲਕ ਹੈ—ਵਿਲਕ ਹੈ
ਲਲਕਾਰ ਹੈ—ਵਾਰ ਹੈ
ਵਾਦ ਹੈ—ਸੰਵਾਦ ਹੈ
... ..

ਕਦੇ ਲਗਦਾ
ਮੇਰੀਆਂ ਰਗਾਂ 'ਚ ਦੌੜਦਾ ਹੈ
ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ
ਕਾਲੀ ਦਾਸ ਬਣ ਕੇ...

ਮੇਰੀ ਰਸਨਾ ਤੇ
ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਵਾਸ ਹੈ
ਰੂਹ 'ਚ ਮੇਰੇ
ਬਾਲਮੀਕ ਕਦੇ

ਕਦੇ
ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਹੈ...

ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਕਵਿਤਾ?
ਪੁੱਛਦੇ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਮੈਨੂੰ
ਪੁੱਛਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਮੈਨੂੰ
ਪੁੱਛਦੇ ਮੈਨੂੰ ਖਿਆਲ

ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਦਿਆਂ
ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਨੇ
ਕਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ...?
ਪੁੰਦਲੇ ਜਿਹੇ ਦਿਸਦੇ ਕਦੇ
ਕਦੇ ਸਾਖਸ਼ਾਤ
ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ 'ਚ ਸਮਾਏ
ਮੇਰੇ ਹਮਸਾਏ...
ਮੇਰੇ ਪੂਰਵਜ਼...

... ..

ਬਾਵਾ-ਈਸ਼ਵਰ-ਮੀਸ਼ਾ-ਹਰਨਾਮ
ਸ਼ਿਵ-ਪਾਸ਼... ਤੇ ਪਾਤਰ...?
ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਦਿਆਂ
ਉਦਾਸੀ...
ਉਦਾਸ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ?

ਸੋਚਦਾਂ... ..
ਇਹ ਸਾਰੇ ਮੈਂ ਹੀ ਸਾਂ
ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ... ਇਹ ਸਾਰੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ

ਮੁੜ ਮੁੜ ਲਿਖਦੇ ਨੇ ਕਵੀ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੋਚਿਆ
ਮੁੜ ਮੁੜ ਸੋਚਦੇ ਨੇ ਕਵੀ

ਕੀ ਹੈ ਉਹ?
ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ
ਕੀ ਹੈ ਉਹ
ਜੋ ਨਵੇਂ ਕਵੀਆਂ ਨੇ
ਲਿਖਣਾ ਹੈ ਅਜੇ?
ਉਹ ਲਿਖਾਂ ਮੈਂ?

ਤੋੜ ਦੇਵਾਂ ਬੰਧਨ ਪੁਰਾਣੇ
ਜਰਜ਼ਰੇ
ਉਲੰਘ ਜਾਵਾਂ
ਛੰਦ-ਅਲੰਕਾਰ ਸਾਰੇ
ਬਿੰਬ-ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ
ਛੱਡ ਜਾਵਾਂ ਦੂਰ ਪਿੱਛੇ

ਕਵਿਤਾ 'ਚ ਇਕ ਟੁਣਕਾਰ ਹੋਵੇ
ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ ਘੁਲਿਆ
ਵਿਚਾਰ ਹੋਵੇ
ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨ 'ਤੇ
ਨਾ ਕੋਈ ਭਾਰ ਹੋਵੇ

... ..

... ..

ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਇਹ???

ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ

ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਾਂ ਮੈਂ?

ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ
ਮਨ ਦਾ ਗੀਤ ਹੋਵੇ
ਸਮਕਾਲ ਜਾਂ
ਅਤੀਤ ਹੋਵੇ
ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕੱਲ੍ਹ ਲਈ
ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਗੀਤ ਹੋਵੇ?

ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਕਿਉਂ?
ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਆਪ ਤੋਂ...
ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖਾਂ ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ

-੦-

ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਾਰੀ

ਕਵਿਤਾ ਕਲਪਨਾ ਹੈ
ਕੁਦਰਤ ਹੈ ਕਵਿਤਾ
ਕਦੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਕਦੇ ਮੌਤ ਹੈ ਕਵਿਤਾ... ..।

ਕਵਿਤਾ ਕੜਕਦੀ ਕਦੇ
ਕਦੇ ਗਿੜਗਿੜਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਵਿਤਾ
ਕਦੇ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠੀ
ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਵਿਤਾ

ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਕੁਰਸੀ
ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਕਵਿਤਾ

ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਕੁਰਸੀ
ਤੇ
ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ

ਕੁਰਸੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ
ਤੁਰਦੀ ਹੈ ਕਵਿਤਾ ?

ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ
ਤੁਰਦੀ ਹੈ ਕੁਰਸੀ?

ਇਹ ਦੁਨੀਆ
ਤੇ
ਦੁਨੀਆਦਾਰੀ... ..?
... ..

ਦੁਨੀਆਦਾਰੀ
ਤੇ
ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਾਰੀ?

-0-

ਸ਼ਬਦ

ਸ਼ਬਦ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦੇ ਨੇ
ਰੁਮਕਦੇ ਹਵਾ ਵਾਂਗ
ਉਛਲਦੇ ਪਾਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਗੁਬਾਰ ਵਾਂਗ ਚੜ੍ਹਦੇ—
ਆਸਮਾਨ ਉੱਤੇ
ਸ਼ਬਦ ਸੈਲਾਬ ਨੇ
ਮਨਾਂ ਦਾ—

ਸੀਸ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਸ਼ਬਦ
ਦਰਦ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਉੱਤੇ
ਦਗਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ 'ਚ
ਦਹਿਨ ਹੁੰਦੇ ਸ਼ਬਦ

ਸ਼ਬਦ
ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ
ਖਿੜਦੇ ਹੋਏ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ
ਸਰਕਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਨੂੰ
ਕਲੀਆਂ ਨੂੰ
ਕੁਮਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ

ਅਤੇ ਵਿੰਨ੍ਹ ਹੁੰਦੇ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਕੰਡਿਆਂ ਨਾਲ
ਵੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸ਼ਬਦ—

ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਵੇਖਦੇ
ਜਦੋਂ ਕਾਗਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਟਪਕਦੇ ਸ਼ਬਦ
ਤਾਂ ਰੋ ਪੈਂਦੇ ਕਾਗਜ਼

ਰੋਂਦੇ ਕੁਰਲਾਉਂਦੇ ਕਾਗਜ਼
ਕਲਮਾਂ ਦੀ ਛੋਹ
ਝੱਲਣ ਤੋਂ ਹੀ
ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ
ਤਾਂ ਫੇਰ...

.....
.....
.....

ਫੇਰ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸ਼ਬਦ

ਉਦਾਸ ਸ਼ਬਦ
ਸਫ਼ਰ ਕਰਦੇ ਨੇ
ਗੁਮਕਦੇ-ਉਛਲਦੇ-ਉੱਡਦੇ...
ਸ਼ਬਦ ਸੈਲਾਬ ਨੇ
ਮਨਾਂ ਦਾ...

.....
.....
.....

ਦਰਜਾਬੰਦੀ

ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ
ਅੱਕ ਗਿਆ ਹਾਂ—
ਬੱਕ ਗਿਆ ਹਾਂ

ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉੱਠ ਕੇ ਟਹਿਲਾਂ
ਕਮਰੇ ਅੰਦਰ
ਬਾਰੀ ਤੋਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਲ ਨੂੰ
ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਅਲਮਾਰੀ ਤੀਕਰ

ਕੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਚਿਪਕੇ ਹੋਏ
ਕਲਾਕ-ਕੈਲੰਡਰ... ..
ਘੂਰਨ ਮੈਨੂੰ

.....

ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਕੁਰਸੀ ਦੇਖਾਂ
ਜਿਥੇ ਆ ਕੇ ਰੋਜ਼ ਬੈਠਦੇ
ਜਾਣਨ ਅਤੇ ਪਛਾਣਨ ਵਾਲੇ
ਦੋਸਤ-ਦੁਸ਼ਮਣ
ਦੁਸ਼ਮਣ-ਦੋਸਤ
ਕਲਾਕਾਰ-ਕਵੀ ਤੇ ਲੇਖਕ

.....

.....

ਪੁੱਛਦਾਂ!

ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ ਕੋਲੋਂ
ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਕੁਰਸੀ ਦਾ ਅੰਤਰ
ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਮੇਰੀ ਕੁਰਸੀ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਕੇ
ਮੈਥੋਂ ਹੀ ਸ਼ਰਮਾਉਂਦੀ ਜਾਪੇ?
ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਕੁਰਸੀ ਦਾ ਅੰਤਰ?

ਮੇਰਾ ਮਨ
ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ
ਦਰਜਾਬੰਦੀ?

ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ
ਟਹਿਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ
ਕਮਰੇ ਅੰਦਰ...
ਬਾਰੀ ਤੋਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ
ਵਲ ਨੂੰ... ..
ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਕੈਲੰਡਰ ਤੀਕਰ...

.....

.....

.....

-੦-

ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ

ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਅੰਬਰ ਵਿਚ ਬਲਦੇ
ਅੱਗ ਵਰੋਲੇ
ਸੂਰਜ ਬਣ ਬਣ
ਰਾਹ ਰੁਸ਼ਨਾਉਂਦੇ
ਅਨੰਤ ਅਸੀਮ
ਇਹ ਗੋਲੇ ਅੱਗ ਦੇ
ਅੱਗ 'ਚ ਘਿਰਿਆ ਸ਼ਾਇਰ
ਸ਼ਾਇਰੀ ਕਰਦਾ
ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ
... ..

ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ
ਧਰਤੀ ਦੀ ਕੈਨਵਸ 'ਤੇ ਲਿਖਣਾ
ਕਿਰਨਾਂ ਨਾਲ
... ..
ਕਿਰਨਾਂ ਕਿਸ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਆਈਆਂ?
ਸ਼ਾਇਰ ਸੋਚੇ... ।
ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੇ
ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ

ਕਿਰਨਾਂ?
ਕਵਿਤਾ?
ਕਵਿਤਾ ਕਿਰਨਾਂ!

ਇਕ ਸੂਰਜ
ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਚਮਕੇ

ਇਕ ਸੂਰਜ
ਮੈਂ ਤਲੀ 'ਤੇ ਧਰਿਆ

ਇਕ ਸੂਰਜ
ਮੇਰੇ ਸੰਗ ਚਲਦਾ

ਇਕ ਸੂਰਜ
ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਦਗਦਾ

... ..

... ..

ਜਗਦੇ ਬੁਝਦੇ
ਬਲਦੇ ਸੜਦੇ
ਛੁੱਬਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ
ਕਿੰਨੇ ਸੂਰਜ
ਹਰ ਸੂਰਜ ਦਾ
ਅਕਸ ਨਿਵੇਲਾ

ਅਕਸ ਅਨੰਤੀ
ਅੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਜਗਦੇ ਬੁਝਦੇ
ਅੱਖਾਂ ਚਮਕਣ... ਨਾਗਾਂ ਵਾਂਗੂੰ

ਇਕ ਨਾਗ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ
ਇਕ ਨਾਗ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ
ਫਨ ਫੈਲਾਈ ਬੈਠਾ-ਫਨੀਅਰ

.....

ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਮੈਂ ਉੱਡਦਾ ਪੰਛੀ
ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਮੈਂ ਕੀੜ-ਮਕੌੜਾ

.....

ਡੁੱਬਿਆ ਸੂਰਜ
ਚੁੱਕੇ ਕਿਹੜਾ?
ਹਾਲਾਂ ਨਾ ਕੋਈ ਆਇਆ ਇਥੇ
ਹੁਣ ਇਥੇ ਕਿਸ ਨੇ ਹੈ ਆਉਣਾ?
ਹਾਦਸਿਆਂ ਦਾ ਹਾਸਾ ਸੁਣ ਸੁਣ
ਆਪੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਕਰਾਂ ਸਵਾਲ...
ਸ਼ਾਇਰੀ-ਨਾਗ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕੀ ਹੈ
ਮੇਰੇ ਨਾਲ

ਸ਼ਾਂਤ ਵਗਦੀ
ਨਦੀ ਹੈ ਸ਼ਾਇਰੀ?
ਸੌ ਵਲ ਖਾਂਦੀ
ਨਾਗਣ ਸ਼ਾਇਰੀ?

ਲਿਸ਼ ਲਿਸ਼ ਕਰਦੇ
ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਾਲੀ
ਝਿਲਮਿਲ ਝਿਲਮਿਲ ਤਾਰੇ ਸਾਰੇ
ਮਨ ਮਸਤਕ ਵਿਚ ਬਿਖਰੇ ਮੋਤੀ
ਇਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ
ਰਾਕਟ ਲਾਂਚਰ
ਇਹ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੇ

ਬੰਕਰ ਸਾਰੇ

ਬੇ-ਮਾਇਨੀ ਨੇ...

????????????

.....

.....

ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੀ ਸੂਰਤ

ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸੂਰਜ

ਕੇਹਾ ਮੰਜ਼ਰ?

ਕੈਸੀ

ਸ਼ਾਇਰੀ?

.....

.....

ਨਾ ਕੁਝ ਪੁੱਛੋ

ਨਾ ਕੁਝ ਦੱਸੋ

.....

ਹੁਣ ਨਾ ਸ਼ਾਇਰੀ

ਕਰੇ ਸਵਾਲ

ਹੁਣ ਨਾ ਸ਼ਾਇਰੀ

ਦਵੇ ਜਵਾਬ

ਬੀਤ ਗਿਆ ਯੁੱਗ

ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਾਲਾ...?

ਫਿਰ ਵੀ

ਮਨ-ਮੁਜਰਿਮ

ਸ਼ਾਇਰੀ ਸੰਗ ਤੁਰਦਾ

ਚੁੱਪ ਚੁਪੀਤਾ

ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ

ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ

ਧੀਮੀ ਸੁਰ ਵਿਚ
ਗਾਉਣਾ ਇਸ ਦਾ
ਪੋਲੇ ਪੈਰੀਂ ਚਲਦੇ ਜਾਣਾ
ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ
ਸੂਰਜ ਦੇ ਗੋਲੇ 'ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ
ਅੱਗ 'ਚ ਘਿਰ ਕੇ
ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣਾ
ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ

.....

.....

.....

ਤੇ ਫਿਰ
ਚੰਗਾ ਨਾ ਵੀ ਲੱਗੇ

-੦-

ਦਰਦ

ਕਣ ਕਣ ਕਰਕੇ
ਸਾਂਭੀ ਬੈਠੇ
ਦਰਦ ਦੇਸ਼ ਦਾ
ਦੀਦੇ ਮੇਰੇ

ਸਦੀਆਂ ਸਦੀਆਂ
ਜਗਦੇ ਬੁਝਦੇ
ਚਿੰਤਨ-ਜੁਗਨੂੰ
ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਅੰਧਕਾਰ ਵਧਾਉਂਦੇ
ਮੂਲ ਨਾ ਪੌਂਹਦੇ?

ਸਦੀਆਂ ਸਦੀਆਂ
ਤਾਜ ਬਿਖਰਦੇ
ਬਲਦੇ ਜੰਗਲ-ਘੋਰ ਸਨਾਟੇ
ਬਣ ਕੇ ਬੁੱਢਾ ਸ਼ੇਰ ਦੌੜਦਾ
ਦੇਸ਼ ਵਿਚਾਰਾ-ਮਾਰਾ ਮਾਰਾ...

ਚੜ੍ਹਦਾ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਦਾ ਦਿਸੇ
ਡੁੱਬਦਾ ਸੂਰਜ ਮਰਦਾ...
ਸੂਰਜ ਦਾ ਰੱਥ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲੇ
ਸਾਰੇ ਘੋੜੇ ਹੋ ਗਏ ਨਿੱਸਲ

ਦਰਦ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕੌਣ ਵੰਡਾਵੇ?
ਬੁੱਢੇ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਉੱਤੇ
ਕਿਹੜਾ ਮਲ੍ਹਮ ਲਾਵੇ?

ਜੰਗਲ ਜੰਗਲ ਪਰਬਤ ਪਰਬਤ
ਸਦੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਪੈਰ ਤੁਰੇ ਨੇ
ਮੁਕਤੀ ਭਾਲਣ...
ਕਿਥੇ ਮੁਕਤੀ?

ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਸੰਵਾਦ-ਪੋਟਲੀ
ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦੀ ਗੰਗਾ
ਸਦੀਆਂ ਭਰੀ ਉਡਾਰੀ... ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ

ਪੈਰ ਜਲਾ ਕੇ
ਖੰਭ ਸੜਾ ਕੇ
ਮੁੜ ਮੁੜ ਡਿੱਗੇ
ਮੂੰਹ ਦੇ ਭਾਰ
ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ?
ਅਨੰਤ ਫਲਸਫ਼ੇ
ਅਸਮਾਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੀਕਰ
ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਪਾਏ...

ਆਦਿ-ਕਾਲ ਤੋਂ ਸਰਬਕਾਲ ਤੱਕ
ਫੈਲੇ ਚਿੰਤਨ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ...

ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚੋਂ
ਕਿਹੜਾ ਰੰਗ ਦਰਕਾਰ?
????????????????
ਦੀਦੇ ਕਰਨ ਵਿਚਾਰ... ..?

-੦-

ਖਾਮੋਸ਼ੀ

ਮੈਂ ਸੁਣਾਂ
ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼
ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਸੁਣਾਂ ਤੇਰੀ...

ਮੈਂ ਬੁਣਾਂ
ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼
ਸੁਪਨਾ ਬੁਣਾਂ ਤੇਰਾ...

ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਖਿੜੇ
ਗੀੜਾਂ ਦੇ ਬਾਗ
ਮੇਰੇ ਖਾਬਾਂ 'ਚ ਖੁੱਭੀ
ਖ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ

ਅਜਬ ਇਤਫ਼ਾਕ ਹੈ
ਕਿ ਮੈਂ
ਝਿਮਣੀਆਂ ਦੇ ਝਰਨਿਆਂ 'ਚੀਂ
ਪੁਣ-ਪੁਣ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ...
ਦਿਲ ਦਰਿਆ

ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਫੇ ਉੱਤੇ

ਖੁਣੀ ਹੋਈ
ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੈੜ
ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਚੋਭਦੀ ਹੈ
ਵਾਰ-ਵਾਰ...

ਅੱਖ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਮੇਰੀ
ਨੱਚਦੀ ਪੁਤਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ...
ਉਲਝਦੀ ਵਾਰ-ਵਾਰ
ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਅੰਦਰ...

ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ 'ਚ
ਵਜ ਰਿਹਾ...
ਮੌਤ ਦਾ ਮਰਦੰਗ
ਤਿਗੜ-ਤਿਗੜ... ਧਾ... ਧਾ...
ਇਹ ਕੀ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਮੈਂ...?

ਮੈਂ
ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ
ਸਿਰਫ
ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਤੇਰੀ

ਮੈਂ
ਬੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ
ਸਿਰਫ
ਸੁਪਨਾ ਤੇਰਾ।

-੦-

ਗੁਫਤਗੂ

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਕਿ
ਇੰਡੀਆ ਗੇਟ
ਦਿੱਲੀ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਕਿ
ਲਾਲ ਕਿਲ੍ਹਾ
ਯਮੁਨਾ 'ਚ ਉਤਰ ਜਾਏ

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਕਿ
ਫਿਰ ਢਹੇ
ਮਸਜਿਦ-ਮੰਦਰ ਕੋਈ
ਤੇ
ਦੰਗੇ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀਵਾਰਾਂ

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਕਿ
ਕਰ ਲਏ ਖੁਦਕਸ਼ੀ
ਸੰਸਦ ਖੁਦ ਬਖ਼ੁਦ

ਆਉ ਬੋਟ ਕਲੱਬ ਚੱਲੀਏ
ਕਰੀਏ ਗੁਫ਼ਤਗੂ ਕੋਈ

ਗੁਫ਼ਤਗੂ ਕਰੀਏ...
ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨਾਲ
ਲਹਿਰਾਂ 'ਤੇ ਰੁਮਕਦੀ ਹਵਾ ਨਾਲ
ਹਰੇ ਭਰੇ ਘਾਹ ਨਾਲ
ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ
ਆਪਣੇ ਮਨਾਂ ਨਾਲ
ਆਉ ਗੁਫ਼ਤਗੂ ਕਰੀਏ...

... ..

-o-

ਪਟੜੀਆਂ

ਰੇਲ ਦੀ ਪਟੜੀ 'ਤੇ
ਦੌੜ ਰਹੀ ਰੇਲ
ਤੇਜ਼ ਤੇਜ਼
ਪੈਲੀਆਂ ਦੀ ਪਟੜੀ 'ਤੇ
ਦੌੜ ਰਹੀ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ
ਤੇਜ਼ ਤੇਜ਼

ਨਾਲ ਨਾਲ ਦੌੜ ਰਹੀ
ਇਕ ਹੋਰ ਪਟੜੀ
ਕੌਣ ਦੌੜਦਾ ਹੈ ਇਸ ਉੱਤੇ?
ਮੇਰਾ ਮਨ! ਮੇਰਾ ਕਾਲ!!!
ਮੇਰਾ ਸਮਕਾਲ!!

ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਸਟੇਸ਼ਨ
ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਸਟੇਸ਼ਨ
ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ
ਕਈ ਹੋਰ ਪਟੜੀਆਂ

ਬੀਰਾਨ
ਟੁੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ
ਜੰਗਾਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ
ਟਿਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪਟੜੀਆਂ

ਮੁੱਕ ਚੁੱਕੇ ਸਫ਼ਰਾਂ ਨੂੰ
ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇ ਰਹੀਆਂ
ਇਹ ਪਟੜੀਆਂ
ਮੇਰਾ ਪਿੱਛਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ?

ਕਦੇ
ਮੇਰੀਆਂ ਮੁੰਦ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ
ਖੁੱਭਦੀਆਂ
ਕਦੇ
ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ
ਵਿੰਨ੍ਹਦੀਆਂ
ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਬਣ ਬਣ

ਕੌਣ ਨੇ ਇਹ?
ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਂਦੀਆਂ?
ਤੇ
ਕਿੱਥੇ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ?
ਇਹ ਪਟੜੀਆਂ?

ਇਹ ਪਟੜੀਆਂ
ਪੁਰਖੇ ਨੇ ਮੇਰੇ
ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚਲਦੇ
ਤੇਜ਼ ਤੇਜ਼

ਪੈਲੀਆਂ ਦੀ ਪਟੜੀ ਤੇ
ਦੌੜ ਰਹੀ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ
ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ
ਦੌੜ ਰਹੇ ਪੁਰਖੇ
ਇਹ ਪੁਰਖੇ?
ਇਹ ਪਟੜੀਆਂ...?

-੦-

ਮਾਂ

ਸਭ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੇ
ਬੜਬੋਲੇਪਨ ਵਿਰੁੱਧ
ਮੌਜੂਦ ਹੈ
ਇਕ ਚੁੱਪ
ਸ਼ਾਂਤ
ਵਗਦੀ ਨਦੀ...

ਬਾਹਾਂ ਫੈਲਾਈ ਖੜਾ ਬਿਰਖ
ਧੁੱਪਾਂ... ਠੰਢਾਂ... ਹਨ੍ਹੇਰੀਆਂ...
ਝੇਲਦਾ...
ਪਹਾੜ ਇਕ ਅਡੋਲ

ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਬੂਰ ਥੱਲੇ
ਸ਼ਾਂਤ ਇੱਕੀ ਹੋਈ ਝੀਲ
ਨਿੱਘਾ ਤਲ-
ਸੀਤਲ ਗਹਿਰਾਈ
ਮੁਸੀਬਤਾਂ 'ਚ
ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੀ ਮਾਸੂਮ ਮਮਤਾ
ਮੇਰੀ ਮਾਂ—

ਹੇ ਮਾਂ
ਦੁੱਖ ਸਾਰੇ ਜਾਣਨਾ
ਅਣਜਾਣ ਬਣ ਕੇ ਟਾਲਣਾ
ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਲਿਸ਼ਕ ਵਿਚੋਂ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਭਾਲਣਾ
ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਸਿੱਖਿਆ ਸੀ ਤੂੰ??

-੦-

ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ

ਤੜਕੇ ਤੜਕੇ
ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ
ਤਾਂ
ਇਕ ਕਾਲਾ ਕੁੱਤਾ
ਚੌਕ ਦੀ ਨੁੱਕਰੇ
ਫੁੱਟ ਪਾਥ 'ਤੇ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ
ਜਾਗਦਾ ਹੈ
ਮੇਰੀ ਪੈਰਚਾਪ ਸੁਣ ਕੇ—
ਤਾਂ ਖੂਬ ਭੌਂਕਦਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ
ਹਰ ਰੋਜ਼
ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਪਿਆ
ਇਕ ਹੋਰ ਭੂਸਲਾ ਕੁੱਤਾ
ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਸਿਰਫ਼
ਭੌਂਕਦਾ ਨਹੀਂ ਮੈਨੂੰ—
ਹਾਲਾਂ ਕਿ
ਉਹ ਵੀ ਉਸੇ ਚੌਕ 'ਚ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਰੋਜ਼
ਸੌਂਦਾ ਹੈ ਰੋਜ਼
ਜਾਗਦਾ ਵੀ ਹੈ...

ਮੇਰੀ ਪੈਰ ਚਾਪ ਸੁਣ ਕੇ

ਪਰ ਭੌਂਕਦਾ ਨਹੀਂ ਉਹ
ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਬੱਸ
ਮੈਨੂੰ ਵੀ
ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਭੌਂਕ ਰਹੇ
ਕਾਲੇ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਵੀ...
ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਬੱਸ

ਇਹ ਸਭ ਕੀ ਹੈ?
ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹਾਂ ਮੈਂ
ਕੁੱਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਿਆਂ
ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨੇ ਕੁੱਤੇ
ਮੈਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ
ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ—

ਕੁੱਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾਂ
ਤਾਂ ਯਾਦ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਬੰਦੇ
ਕਾਲੇ, ਭੂਸਲੇ, ਚਿੱਟੇ, ਲਾਲ
ਰੰਗਾਂ, ਬਦਰੰਗਾਂ ਵਾਲੇ

ਬੰਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾਂ
ਤਾਂ ਯਾਦ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਕੁੱਤੇ
ਕਾਲੇ ਭੂਸਲੇ ਚਿੱਟੇ, ਲਾਲ
ਰੰਗਾਂ-ਬਦਰੰਗਾਂ ਵਾਲੇ

ਕੀ ਕਰਾਂ?...

ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹਾਂ ਮੈਂ

ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ

ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ—

“ਕੁੱਤਿਆ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਪਤਾ ਲੱਗੇ

ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ

ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਖਾ ਜਾਣ”

ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ

ਮੈਂ ਕੁੱਤਿਆਂ ਬਾਰੇ

ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ

ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ

.....

.....

ਮਤਾਂ

ਸੁਣ ਲੈਣਗੇ ਕੁੱਤੇ

.....

ਕੁੱਤੇ...

ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਦੇ...

-o-

ਗ੍ਰਹਿਣ

ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਲੱਗਿਆ

ਤਾਂ

ਘਰ ਵਿਚ

ਚੁੱਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਬਲਿਆ ਉਸ ਦਿਨ

ਘਰ ਵਿਚ

ਚੁੱਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਬਲਿਆ

ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ

ਪਰ

ਲਟ ਲਟ ਬਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸੂਰਜ

-੦-

ਜ਼ਮੀਰ

ਚਾਅ ਸਾਰੇ ਜੀਣ ਦੇ
ਥੀਣ ਦੇ
ਟੁੱਟਦੇ
ਅੰਦਰੋਂ
ਬਾਹਰੋਂ
ਜਦੋਂ...

ਮੌਤ ਲਾੜੀ ਬਣ ਕੇ
ਇਕ ਹਿਰਨੀ ਸੁਨਹਿਰੀ
ਘੁੰਮਦੀ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਵੇਂ
ਵਰ-ਮਾਲਾ ਸਮੇਤ

ਛਣਕਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਹਲਚਲ
—ਹਵਨ-ਕੁੰਡ
ਹੱਥ ਉੱਠੇ ਜਿਉਂ ਹੀ
ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਤਿਉਂ ਹੀ
'ਏਧਰ ਹਾਂ ਮੈਂ।'... ...
ਖੜੀ ਹੈ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਤੇ
ਮੇਰੀ ਜ਼ਮੀਰ... ...
ਉਦੈ ਹੋਏ

ਦਰ ਨਵੇਂ
ਦੀਵਾਰ ਵਿਚੋਂ

ਪਲਾਂ ਅੰਦਰ
ਨਜ਼ਰ ਹੋ ਗਈ ਨਜ਼ਰੀਆ
ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਕਾਰ ਮਕਸਦ
ਜੀਣ ਦਾ
ਥੀਣ ਦਾ
ਸੁਪਨੇ ਜਿਹਾ?
ਸੱਚ ਹੈ ਇਹ?
???

-੦-

ਰਾਹ-ਰਾਹਬਰ

ਠੰਮਕ ਠੰਮਕ
ਮੈਂ ਤੁਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ?
ਜਾਂ
ਤੁਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਰਾਹ?

ਅਚਾਨਕ ਰੁਕਦੇ ਨੇ ਪੈਰ
ਰਾਹ
ਬਹੁਤ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ
ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ
ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲੋਂ
ਸੋਚ ਨਾਲੋਂ

ਅਹੁਲਦਾ ਹਾਂ ਤੇਜ਼ ਤੇਜ਼
ਰਾਹ ਤਣ ਕੇ ਖੜ ਗਿਆ ਹੈ
ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ
ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਕੂਕਦਾ ਹੈ
ਮੈਂ ਹੀ ਰਸਤਾ
ਮੈਂ ਹੀ ਰਾਹਬਰ
ਮੈਂ ਹੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇਰੀ—

ਰਾਹ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ
ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਤੂੰ?
ਮੈਂ ਕੰਬਦਾਂ
ਤੁਬਕਦਾਂ
ਡਰਦਾ ਹਾਂ... ..
ਮੇਰਾ ਰਾਹ ਡਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ

ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ... ..
ਰਾਹ ਜਦੋਂ ਰਾਹਬਰ ਬਣਦੇ ਹੋਣਗੇ
ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਦਾ ਭੇਸ
ਧਾਰਦੇ ਹੋਣਗੇ
ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਤਾਂ
ਇਉਂ ਹੀ ਡਰਾਉਂਦੇ ਹੋਣਗੇ... ..
ਰਾਹ ???

-੦-

ਮਿੱਟੀ

ਮਿੱਟੀ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾਂ
ਤਾਂ
ਬਹੁਤ ਨਾਂਅ ਨੇ ਇਸ ਦੇ
ਬਹੁਤ ਰੰਗ...

ਕਿਤੇ ਗੋਰੀ
ਕਿਤੇ ਕਾਲੀ
ਪੀਲੀ
ਕਿਤੇ ਲਾਲ ਮਿੱਟੀ...

ਇਹ ਸਾਰੇ ਰੰਗ
ਜੋ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ
ਸਾਡੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਦੇ ਰੰਗ
ਦਿਸਹੋਂਦਿਆਂ ਦੇ ਰੰਗ

ਮਿੱਟੀ 'ਚ ਰਲਦਾ ਹੈ
ਪਸੀਨਾ ਜਿਸ ਦਾ
ਉਸੇ ਦਾ ਰੰਗ ਕਬੂਲਦੀ ਹੈ ਮਿੱਟੀ

ਮਿੱਟੀ 'ਚ ਰਲਦਾ ਹੈ
ਖੂਨ ਜਿਸ ਦਾ
ਉਸੇ ਦਾ ਰੰਗ ਪਹਿਨਦੀ ਹੈ ਮਿੱਟੀ—

ਮਿੱਟੀ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ
ਤਾਂ... ..
ਬਹੁਤ ਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ...
ਬਹੁਤ ਰੰਗ—
... ..।

-o-

ਫਾਸਟ ਫੂਡ

ਆਟੋ ਦੀ ਖੜ-ਖੜ ਵਿਚ ਗੁੰਮਿਆ
ਚੌਕ-ਚੌਰਾਹੇ ਉੱਤੇ ਰੁਕਿਆ
ਬੱਤੀ ਹਰੀ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਹਾਂ

ਆਪਣੇ ਬੈਗ 'ਚੋਂ
ਕਾਹਲੀ-ਕਾਹਲੀ
ਬਿਸਕੁਟ ਕੱਢ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਜਾਵਾਂ
ਖਿੜਦਾ
ਕੁੜਦਾ

ਜਗਦੀ-ਬੁਝਦੀ ਬੱਤੀ ਮੈਨੂੰ
ਖਾਣ ਨੂੰ ਆਵੇ...

ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ
ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਉਡੀਕ ਤੋੜ ਕੇ
ਪਾਸੇ ਸੁੱਟਾਂ
ਰੈਪਰ ਵਾਂਗੂ

ਸਰਪਟ ਸਰਪਟ ਦੌੜਣ ਸੜਕਾਂ

ਸਰਪਟ ਦੌੜੇ
ਸਮਾਂ ਸੜਕ 'ਤੇ
ਕਿਰਚਰ ਕਿਰਚਰ
ਬਿਸਕੁਟ ਸਾਰੇ
ਚੱਬੇ ਜਾਵਣ

... ..

ਚੱਬੇ ਜਾਵਣ
ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਰਕੇ
ਡਾਇਰੀ ਅੰਦਰ ਲਿਖੇ ਰੁੜੇਵੇਂ
ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਦੇ...

ਫਿਰਤੂ-ਫੋਨ ਦੀ
ਟੁੰ-ਟੁੰ ਟਾਂਅ-ਟਾਂਅ
ਸਿਰ ਵਿਚ ਵੱਜੇ

ਹਰੀ-ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਵਿਚਕਾਰ
ਹੋਟ-ਡੋਗ ਜਿਹੀ ਪੀਲੀ ਬੱਤੀ
ਕਿਉਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ?
ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ
ਪੀਲੀ ਬੱਤੀ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਵਾਂ

ਖਿੜਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ

... ..

... ..

ਫੇਰ

ਅਚਾਨਕ
ਜਗੀ ਹੈ ਹਰੀ ਬੱਤੀ
ਆਟੋ ਮੇਰਾ ਸਰਪਟ ਦੌੜੇ
ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ
ਸਰਪਟ ਦੌੜੇ ਸਮਾਂ ਸੜਕ ਤੇ
ਦੋਵਾਂ ਵਿਚ
ਮੈਂ ਸੈਂਡਵਿੱਚ ਹਾਂ...

ਆਪਣੇ ਬੈਗ 'ਚੋਂ
ਆਪੇ ਕੱਢ ਕੇ...
ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਖਾਂਦਾ ਹੋਇਆ

ਦੌੜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ...
ਫਾਸਟ... ਫਾਸਟ
ਮੈਂ ਹਾਂ
ਫਾਸਟ ਫੂਡ ਸਮੇਂ ਦਾ

ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ
ਖਾਂਦਾ ਜਾਵੇ
ਸਮਾਂ ਜੇਸ ਨੂੰ
ਮੈਂ ਹਾਂ
ਫਾਸਟ ਫੂਡ ਸਮੇਂ ਦਾ

.....

.....

-੦-

ਆਹਟ

ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਉਥੇ
ਆਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਆਦਮੀ—
ਸੁਣਦਾ
ਵੇਖਦਾ
ਬੁਦ ਆਪ ਨੂੰ

ਮੈਂ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹਾਂ
ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੀ ਟਿੱਕ ਟਿੱਕ
ਆਸਥਾ ਦੀ ਆਹਟ
ਮੈਂ ਮਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ
ਸੌਣ ਦਾ ਸਕੂਨ
ਸਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਮੈਂ
ਜਾਗਣ ਦਾ ਦੁੱਖ

ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਝਲਕਦੀ
ਟਿੱਕ ਟਿੱਕ
ਮੈਨੂੰ ਸੌਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ
ਸੋਚਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ

ਸੌਣ ਤੇ ਸੋਚਣ ਵਿਚਕਾਰ
ਭਟਕਦਾ ਮੇਰਾ ਮਨ
ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ
ਭੇਦ ਸਾਰੇ
ਗੂੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਵਾਲੇ
?????

ਕਦੋਂ ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਆਦਮੀ?
ਕਦੋਂ ਸੌਂਦਾ ਹੈ ਆਦਮੀ?
ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ

ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਹੈ
ਜਾਗਣ ਤੇ ਜਾਣਨ
ਵਿਚਲਾ ਫਾਸਲਾ
ਜਾਗਣ ਤੇ ਜਾਣਨ ਵਿਚਕਾਰ
ਭਟਕਦਾ ਮੇਰਾ ਮਨ
ਭੱਜ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ
ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ
ਆਵਾਜ਼ ਆਪਣੀ ਤੋਂ ਦੂਰ

ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਨਾ ਹੋਵੇ
ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਹਿਸਾਸ ਕੋਈ
ਹਵਾ ਦਾ
ਸਰਕਦੀ ਹਵਾ ਦੀ ਸਾਂ ਸਾਂ
ਨਾ ਸੁਣੇ

ਨਾ ਬੁਣੇ
ਸੁਪਨ ਸਨਹਿਰੀ
ਕੋਈ ਆਸਥਾ

ਮੈਂ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹਾਂ
ਅੰਤਹਕਰਨ ਦੀ ਟਿੱਕ ਟਿੱਕ
ਆਸਥਾ ਦੀ ਆਹਟ

-੦-

ਜੁਗਨੂੰ-ਜ਼ਖਮ

ਅੱਜ ਫੇਰ ਮਿਲੀ ਤੂੰ
ਅੱਜ ਫੇਰ ਸੁੱਤੇ ਜ਼ਖਮ ਜਗੇ
ਜੁਗਨੂੰ ਤਰ੍ਹਾਂ... ..

ਜਗਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਦੀ ਲੋਅ ਅੰਦਰ
ਫੇਰ ਅਤੀਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ
ਤੇਰਾ ਚਿਹਰਾ—
ਜਗ ਮਗ—ਜਗ-ਮਗ
ਨਾਲੋ ਨਾਲ ਤੁਰੇ ਫਿਰ ਮੇਰੇ

ਤਰਵਰ ਤਰਵਰ ਤਨਹਾਈਆਂ ਦੇ
ਟੁੱਟੇ ਸਾਰੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ

.....

ਜ਼ਖਮ ਤੇ ਜੁਗਨੂੰ
ਮੈਂ ਤੇ ਤੂੰ
ਕਿੰਨਾ ਸੁਹਣਾ-ਸੁਖਦ ਸੁਮੇਲ

.....

ਮੁੱਦਤ ਪਿੱਛੋਂ ਫੇਰ ਮਿਲੀ ਤੂੰ?

.....

-o-

ਕੀ ਜਾਣਾਂ ਮੈਂ ਕੌਣ?

ਕੀ ਜਾਣਾਂ ਮੈਂ ਕੌਣ ਨੀ ਜਿੰਦੇ
ਕੀ ਜਾਣਾਂ ਮੈਂ ਕੌਣ?

ਬੁੱਲਾਂ ਮੈਨੂੰ 'ਵਾਜਾਂ ਮਾਰੇ
ਦੁਨੀਆ ਮਾਰੇ ਧੱਕੇ
ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦੋਵੇਂ
ਰਹਿ ਗਏ ਹੱਕੇ-ਬੱਕੇ
ਗ਼ੈਰ ਕਹੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਮੇਰਾ
ਆਪਣੇ ਮੁੱਖ ਛੁਪਾਉਣ
ਕੀ ਜਾਣਾਂ ਮੈਂ ਕੌਣ ਨੀ ਜਿੰਦੇ—
ਕੀ ਜਾਣਾਂ ਮੈਂ ਕੌਣ?

ਨਾ ਕਿਧਰੇ ਸੁਖ-ਨਾਦ ਸੁਣੀਂਦੇ
ਨਾ ਵੱਜਣ ਖੜਤਾਲਾਂ
ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਨੇ ਹੀ
ਖਾ ਲਈਆਂ ਪੜਤਾਲਾਂ
ਭੀੜਾਂ ਏਥੇ ਮੁਨਸਿਫ਼ ਬਣ ਬਣ
ਆਪੇ ਸਜਾ ਸੁਣਾਉਣ
ਕੀ ਜਾਣਾਂ ਮੈਂ ਕੌਣ ਨੀ ਜਿੰਦੇ—

ਕੀ ਜਾਣਾਂ ਮੈਂ ਕੌਣ?

ਕੀ ਲੈਣਾ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਕੋਲੋਂ
ਕੀ ਦਰਗਾਹੋਂ ਪਾਉਣਾ?
ਦੋਜ਼ਖ ਬਲਦੀ ਭੱਠੀ ਵਿਚੋਂ
ਖੁਦ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬਚਾਉਣਾ?
ਮੁੱਲਾ-ਪੰਡਿਤ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ,
ਪਾ ਪਾ ਕੇ ਭਰਮਾਉਣ
ਕੀ ਜਾਣਾਂ ਮੈਂ ਕੌਣ ਨੀ ਜਿੰਦੇ—
ਕੀ ਜਾਣਾਂ ਮੈਂ ਕੌਣ?

ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਭੀੜਾਂ-ਰਿਸ਼ਤੇ
ਫਿਰ ਕੱਲੇ ਦੇ ਕੱਲੇ
ਵੇਦ-ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਹਾਰੇ
ਕੁਝ ਪਿਆ ਨਾ ਪੱਲੇ
ਕਾਲੇ ਲੇਖ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕਾਲੇ
ਕਾਹਦਾ ਲਿਖਣ-ਲਿਖਾਉਣ
ਕੀ ਜਾਣਾਂ ਮੈਂ ਕੌਣ ਨੀ ਜਿੰਦੇ—
ਕੀ ਜਾਣਾਂ ਮੈਂ ਕੌਣ?

-੦-

ਕੌਣ ਦੇਸ ਨੂੰ ਜਾਣਾ?

ਕੌਣ ਦੇਸ ਤੋਂ ਆਏ ਮੁਸਾਫਿਰ
ਕੌਣ ਦੇਸ ਨੂੰ ਜਾਣਾ?
ਕਿਹੜੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਰਸਤਾ ਕਿਹੜਾ
ਕਿਹੜਾ ਪਤਾ ਠਿਕਾਣਾ?...

ਹਾਦਸਿਆਂ ਦੇ ਜਮਘਟ ਉੱਤੇ
ਨਜ਼ਰਾਂ ਬਿਟ ਬਿਟ ਤੱਕਣ
ਇਕ ਆਵੇ ਇਕ ਜਾਵੇ ਆਫ਼ਤ
ਕੀ ਉੱਤਰ ਕੀ ਦੱਖਣ,
ਖੌਰੇ ਇਸ ਮੌਸਮ ਨੇ ਹਾਲਾਂ
ਕੀ ਕੀ ਰੰਗ ਦਿਖਾਣਾ?...

ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਕੌਲ ਕਰਾਰਾਂ
ਕੀ ਗੱਲ ਚੇਤੇ ਆਈ?
ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਫਰਕਣ ਲੱਗੀ
ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਰਛਾਈ?
ਕਿਹੜੀ ਰੁੱਤੇ ਆ ਕੇ ਸਿੱਖਿਆ
ਬੀਤੇ ਤੇ ਪਛਤਾਣਾ...

ਰੋਟੀ ਦੇ ਰਾਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁੰਮੇ
ਸੁਪਨੇ ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭਾਂ?
ਮੁੜ ਮੁੜ ਉੱਠਣ ਚਾਅ ਨੱਚਣ ਦੇ
ਮੁੜ ਮੁੜ ਦਿਲ ਵਿਚ ਦੱਬਾਂ
ਕੀ ਖੋਇਆ ਕੀ ਪਾਇਆ ਇਥੋਂ
ਕਾਹਦਾ 'ਸਾਬ ਲਗਾਣਾ?...

ਕੌਣ ਦੇਸ ਤੋਂ ਆਏ ਮੁਸਾਫਿਰ
ਕੌਣ ਦੇਸ ਨੂੰ ਜਾਣਾ?
ਕਿਹੜੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਰਸਤਾ ਕਿਹੜਾ
ਕਿਹੜਾ ਪਤਾ ਠਿਕਾਣਾ? ...
... ..

-੦-

ਮੈਂ ਕੀ ਕੀਤਾ?

ਮੈਂ ਕੀ ਕੀਤਾ?

ਕੀ ਮੈਂ ਕੀਤਾ?

ਰੋਟੀ ਖਾਤਰ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇਆ

ਰੁਤਬੇ ਖਾਤਰ ਗੁੰਗਾ

ਸ਼ੋਹਰਤ ਖਾਤਰ ਬਣਿਆ ਢੌਂਗੀ

ਕੁਨਬੇ ਖਾਤਰ ਬੋਲਾ

ਮੱਕੇ ਜਾ ਕੇ ਸਿਜਦਾ ਕੀਤਾ

ਅੰਬਰਸਰ ਅਰਦਾਸਾਂ

ਹਰਿ ਕੀ ਪੌੜੀ... ..

ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ

ਦਿਨ ਦੇਖੇ ਨਾ ਰਾਤਾਂ

ਮੋਢੇ ਉੱਤੇ ਸੂਲੀ ਚੁੱਕ ਕੇ

ਸਦੀਆਂ ਤੁਰਿਆ

ਬੋਧ ਬਿਰਖ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਬਹਿ ਕੇ

ਮੋਕਸ਼ ਮੰਗਿਆ

ਭੁੱਖਣ-ਭਾਣੇ ਜੰਗਲ ਬੇਲੇ... ..

ਭਾਉਂਦਾ ਥੱਕਿਆ... ..
ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਕੇ ਦੁਨੀਆ ਕੋਲੋਂ
ਸਦੀਆਂ ਸੁੱਤਾ... ..

ਨੀਂਦਰ ਵਿਚ ਲੁਭਾਉਣੇ ਸੁਪਨੇ
ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ
ਮਨ ਦਰਪਣ ਤੇ
ਸੋਨੇ ਰੰਗੇ ਤਾਰੇ ਚਮਕਣ
ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰਵਰ ਅੰਦਰ
ਚਾਂਦੀ ਰੰਗਾ ਚੰਦ ਤੈਰਦਾ

ਜਾਗਣ ਉੱਤੇ
ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ
ਕਿਰਦੇ ਜਾਵਣ
ਸਾਰੇ ਸੁਪਨੇ
ਸੁਪਨੇ ਵਾਲੇ ਕੰਨਾਂ ਮੁੜ ਮੁੜ
ਹੱਡਾਂ ਦੀ ਕੜ ਕੜ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ

ਹੱਥ ਫੈਲਾ ਕੇ
ਜੋ ਜੋ ਮੰਗਿਆ
ਸੋ ਸੋ ਮਿਲਿਆ
ਜੋ ਜੋ ਮਿਲਿਆ
ਚੁੱਕ ਚੁੱਕ ਭਰੇ ਕਲਾਵੇ
ਨਿਰੇ ਛਲਾਵੇ... ..

ਨਿਰੇ ਛਲਾਵੇ

ਕਰ-ਕਰ ਸਹਿ-ਸਹਿ ਆਖਰ ਥੱਕਿਆ
ਥੱਕਿਆ ਭਾਵੇਂ... ਸੀ ਨਾ ਕੀਤਾ—
ਕੀ ਮੈਂ ਕੀਤਾ—
ਮੈਂ ਕੀ ਕੀਤਾ?
-੦-

ਮੱਧ ਵਰਗੀ

ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹਉਮੇ ਦਾ ਕੈਦੀ
ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ
ਮੱਕੜੀ ਜਾਲ 'ਚ
ਹਰ ਦਮ ਫਸਿਆ
ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਠੂੰ
ਧੋ ਨਾ ਪਾਇਆ
ਮਾਇਆ ਜਾਇਆ...

ਆਪਣਾ ਹੋ ਕੇ
ਵੀ ਨਾ ਆਪਣਾ
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੀ ਹੋ ਪਾਵਾਂ?

ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ
ਬੁਹਾ ਢੋ ਕੇ
ਦੁਨੀਆ ਕੋਲੋਂ ਪਾਸਾ ਵੱਟਾਂ
ਦੇਖ ਮੁਸੀਬਤ ਸਰਪਟ ਦੌੜਾਂ...

ਦੌੜ ਦੌੜ ਕੇ
ਭਰਾਂ ਕਲਾਵੇ

ਝੂਠੀ ਮਾਇਆ
ਹੱਥ ਨਾ ਆਵੇ

ਆਪੇ ਆਪਣਾ ਝੰਡਾ ਫੜ ਕੇ
ਉੱਚਾ ਹੋਣ ਦਾ ਢੋਂਗ ਰਚਾਵਾਂ
ਹੋ ਨਾ ਪਾਵਾਂ

ਹਫ਼ਦਾ ਹਫ਼ਦਾ
ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੇ
ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਡਿਗਿਆ
ਆਪੇ ਆਪਣਾ ਕਾਤਿਲ ਬਣਿਆ
ਹਰ ਯੁੱਗ ਅੰਦਰ

ਹਰ ਯੁੱਗ ਦੀ
ਧਿਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਹਿ ਕੇ
ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਦੇ ਮੋਢੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ
ਮੰਜ਼ਲ-ਮੁਕਤੀ ਪਾਉਂਦਾ ਪਾਉਂਦਾ
ਹਰ-ਦਮ ਹਫ਼ਿਆ...

ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹਉਮੇ ਦਾ ਕੈਦੀ
ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ
ਮਕੜੀ ਜਾਲ 'ਚ
ਹਰ ਦਮ ਫਸਿਆ
ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਨੂੰ
ਧੋ ਨਾ ਪਾਇਆ
ਮਾਇਆ ਜਾਇਆ
ਮੈਂ ਮਧ ਵਰਗੀ।

-੦-

ਰੋਟੀ-ਰੱਬ

ਮੇਰੀ ਰੋਟੀ ਰੱਬ ਹੈ ਮੇਰਾ
ਮੇਰਾ ਰੱਬ ਹੈ ਮੇਰੀ ਰੋਟੀ?

ਰੱਬ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
ਰੋਟੀ!

ਬਹੁਤ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਮੈਨੂੰ

ਸਦੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ

ਇਹ ਫ਼ਿਕਰਾ—

ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਸਾਂ ਅੰਦਰ

ਘੋਲ ਘੋਲ ਕੇ... ..

ਪਿਲਾਇਆ ਗਿਆ ਮੈਨੂੰ

ਪੋਥੀਆਂ 'ਚ ਲਿਖ ਲਿਖ

ਪਰਵਚਨਾਂ 'ਚ ਬੋਲ ਬੋਲ?

ਰਟਾਇਆ ਗਿਆ ਮੈਨੂੰ

ਐਪਰ

ਸਮਝ ਨਾ ਆਇਆ ਮੈਨੂੰ

ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ

ਕਿ

ਰੱਬ ਮਿਲ ਜਾਏ
ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਖਾਹਿਸ਼
ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ

ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ
ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ
ਦਰੜ ਹੁੰਦੇ ਅਰਮਾਨ
ਝਲਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਝਲਕ ਲਈ
ਝਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਠਿੱਲ੍ਹੇ ਜਜ਼ਬਾਤ
ਦੁਖਾਂ ਦੇ, ਦਰਦਾਂ ਦੇ
ਅਣਚਾਹੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੇ
ਚੁੰਮ ਚੁੰਮ ਰੱਸੇ
ਹੋਣਾ ਫਨ੍ਹਾ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ
ਲੜ ਲੜ ਕੇ

ਖ਼ੂਬ ਸਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਮੈਨੂੰ
ਤੰਤਰ ਮੰਤਰ
ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦਾ
ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਭਰਮਾਉਣ ਦਾ
ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਣ ਦਾ
ਰੱਬ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ

... ..

ਪਰ ਭੁੱਖ ਹੈ
ਕਿ
ਭਰਮਦੀ ਨਹੀਂ
ਦੁੱਖ ਹੈ-ਕਿ
ਦਬਦੇ ਨਹੀਂ

ਰੱਬ ਹੈ ਕਿ
ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ...
ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਬੱਸ
ਰੋਟੀ ਮੈਨੂੰ

ਰੋਟੀ ਚੰਦ
ਸੂਰਜ ਹੈ ਰੋਟੀ
ਰੋਟੀ ਹੀ ਰੱਬ ਮੇਰਾ
ਰੋਟੀ ਦੇ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ
ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਮੇਰਾ
... ..
ਮੇਰੀ ਰੋਟੀ ਰੱਬ ਹੈ ਮੇਰਾ
ਮੇਰਾ ਰੱਬ ਹੈ ਮੇਰੀ ਰੋਟੀ

-੦-

ਤਨਹਾਈ

ਮੇਰੇ ਗਲ ਨੂੰ
ਲੱਗ ਕੇ ਰੋਈ
ਫਿਰ ਮੇਰੀ ਤਨਹਾਈ
ਮੈਂ ਜ਼ਖਮਾਂ ਦੀ ਲੋਏ ਬਹਿ ਕੇ
ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਲੰਘਾਈ...

ਸਾਹਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਕੈਸੀ
ਅਲਬੇਲੀ ਰੁਸਵਾਈ...
ਮੇਰੀ ਉਮਰਾ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ
ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਾ ਆਈ...

ਪਲਕਾਂ ਦੇ ਕੋਇਆਂ 'ਚੋਂ ਰੁਮਕੀ
ਸਿਲ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਪੁਰਵਾਈ
ਮੇਰੇ ਸਾਹਵੇਂ ਮੇਰੀ ਖਾਹਿਸ਼
ਰੋਂਦੀ ਰਹੀ ਤਿਹਾਈ

ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨੇ ਖੁਦ
ਖੰਜਰ ਖੋਭੇ
ਹੰਝੂਆਂ ਮਲੂਮ ਲਾਈ

ਮੇਰੇ ਗਲ ਨੂੰ
ਲੱਗ ਕੇ ਰੋਈ-
ਫਿਰ ਮੇਰੀ ਤਨਹਾਈ
ਮੈਂ ਜ਼ਖਮਾਂ ਦੀ ਲੋਏ ਬਹਿ ਕੇ
ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਲੰਘਾਈ...

-੦-

ਬੀਵੀ ਉਦਾਸ ਹੈ

ਮੈਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ
ਸਭ ਦਰਵਾਜ਼ੇ-ਬਾਰੀਆਂ
ਘਰ ਦੇ...
ਸਪਾਟ...

ਕਮਰੇ 'ਚ ਆ ਰਹੀ ਹੈ
ਤਾਜ਼ਾ ਹਵਾ...
ਚੌਤਰਫੀ ਰੌਸ਼ਨੀ

... ..
ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਲੀ
ਲਾਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ
ਉੱਗਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ...
ਜਾਗਦੇ ਖਿਆਲ...
ਮਨ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਦੀਆਂ
ਮਹਿਕਦੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ...

... ..
... ..
ਬੀਵੀ ਉਦਾਸ ਹੈ...
ਡਾਂਟਦੀ ਹੈ ਮੈਨੂੰ... ਵਾਰ ਵਾਰ

ਪਹਾੜ 'ਚ ਜਾਣ
ਤੇਰੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ
ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਲੀ ਨਾਲ
ਉਗਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ...

... ..

ਗਿਲਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ
ਹਵਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ
ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਮਿੱਟੀ
ਖਰਾਬ ਕਰਨ
ਸੋਫੇ ਦੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ
ਪਰਦੇ ਬਾਰੀਆਂ ਦੇ...

... ..

ਮੈਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਬਰਤਨ
ਚੀਨੀ ਦੇ ਕੱਪ
ਚਾਹ ਵਾਲੇ...
ਕੱਚ ਦੇ ਗਲਾਸ—
ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਵਾਲੇ

... ..

ਉਠਾ ਕੇ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ
ਆਹ ਵੇਖ...
ਕਿੰਨਾ ਘੱਟਾ ਹੈ—ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ...
ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ...

ਪਰ
ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ...?
ਬਰਤਨਾਂ ਤੇ ਪਿਆ ਘੱਟਾ...
ਪਰਦਿਆਂ 'ਤੇ ਪਈ ਗਰਦ
ਗੱਦੀਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਧੂੜ

ਮੈਲੇ ਹੋ ਰਹੇ...
ਕੱਪ... ਗਲਾਸ... ਪਲੇਟਾਂ...
ਤਾਜ਼ਾ ਹਵਾ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਪਾਈ
ਘਰਾਂ 'ਚ ਘਰ ਕਰਦੀ ਧੂੜ...?
ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ
ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹਾਂ ਮੈਂ...
ਬੀਵੀ ਉਦਾਸ ਹੈ...

ਇਹ ਤਾਜ਼ਾ ਹਵਾ...?
ਇਹ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਲੀ...?
ਲਾਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ
ਉੱਗਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ...
ਇਹ ਮਿੱਟੀ... ਇਹ ਘੱਟਾ...?

... ..

... ..

-o-

ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ

ਮਾਪਣਾ ਮੰਜ਼ਲ ਨੂੰ
ਮੁੜ ਮੁੜ
ਬਲਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਦੇ ਨਾਲ
ਅੱਗ ਦੀ ਭੱਠੀ 'ਚ ਭੁਜਣਾ
ਸਾਣ ਤੇ ਲਾਉਣੇ ਖਿਆਲ
ਬਣ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਅਜੇ
ਮੇਰਾ ਨਸੀਬ

ਪਿੰਡਿਆਂ ਨੂੰ
ਪੱਛ ਰਹੀਆਂ
ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਨੇ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ

ਥੱਕ ਚੁੱਕੇ ਨੇ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰ
ਨਾਪਦੇ ਮੰਜ਼ਲ ਦੇ ਰਾਹ

ਕੋਸਣਾ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ
ਬਹਿ ਕੇ
ਬਣ ਗਿਆ ਮੇਰਾ ਨਸੀਬ

ਖੂਬ ਨੇ ਰੰਗੀਨੀਆਂ

ਮਾਨਣ ਲਈ
ਮੇਰੇ ਚੁਫੇਰ
ਮੁੰਦ ਕੇ ਅੱਖਾਂ
ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਧੁਨ 'ਚ
ਕਿਥੇ ਜਾ ਰਿਹਾਂ?

ਫੁੱਲ
ਖੁਸ਼ਬੂ
ਰੌਣਕਾਂ
ਬਾਗਾਂ 'ਚ ਨਚਦੀ ਹੈ ਬਹਾਰ
ਪਤਝੜਾਂ ਦਾ ਤੌਖਲਾ
ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਪਥਰਾ ਰਿਹਾ?

ਕੰਡਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ
ਆਪਣੇ ਜ਼ਖਮ
ਸੀਣੇ ਦਾ ਜਨੂੰਨ
ਜ਼ਖਮ ਗੂੜ੍ਹੇ ਕਰ ਰਿਹਾ
ਪਰ...
ਦਿਲ ਨੂੰ ਦੇਵੇ ਕਿਉਂ ਸਕੂਨ?

ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ... ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ
ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ... ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ?

-੦-

ਕਿਉਂ?

ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗਾਨੀ
ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ ਪਿਆਰ
ਹੰਝੂਆਂ ਵਿਚ ਘੁਲਦੀਆਂ ਨੇ
ਕਿਉਂ ਉਮੀਦਾਂ ਵਾਰ ਵਾਰ... ?

ਘਰ ਸੰਵਾਰਾਂ ਜਾਂ ਸੰਵਾਰਾਂ
ਨਕਸ਼ ਤੇਰੇ ਐ ਜਹਾਂ
ਹੋ ਰਹੇ ਅਰਮਾਨ ਸਾਰੇ
ਬੇਜ਼ੁਬਾਨ... ਬੇਜ਼ੁਬਾਨ
ਸੜਦੀਆਂ ਦੇਖਾਂ ਇਛਾਵਾਂ
ਜਲ ਰਹੇ ਨੇ ਦਰ-ਦੀਵਾਰ...
ਹੰਝੂਆਂ ਵਿਚ ਘੁਲਦੀਆਂ ਨੇ
ਕਿਉਂ ਉਮੀਦਾਂ ਵਾਰ ਵਾਰ?

ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਅੱਖ ਤੇਰੀ
ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਛਲਕਦਾ
ਜਿਹਨ ਮੇਰਾ ਉਬਲਦਾ ਹੈ
ਮਨ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਮਚਲਦਾ
ਦੂਰ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦਿਸ ਰਹੀ ਹੈ
ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ ਓਸ ਪਾਰ...

ਹੰਝੂਆਂ ਵਿਚ ਘੁਲਦੀਆਂ ਨੇ
ਕਿਉਂ ਉਮੀਦਾਂ ਵਾਰ ਵਾਰ...?

ਹੋ ਰਿਹਾ ਵਹਿਸ਼ੀ ਜ਼ਮਾਨਾ
ਭੜਕਦਾ ਮੁੜ ਮੁੜ ਜਨੂੰਨ
ਸੜਕ ਦੇ ਸਫ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਡੁੱਲ੍ਹਦਾ
ਮਾਨਵੀ ਕਦਰਾਂ ਦਾ ਖੂਨ
ਸ਼ਬਦ ਹੱਥੋਂ ਕਿਰ ਰਹੇ ਨੇ
ਕੀ ਕਰੇਗਾ ਕਲਮਕਾਰ...
ਹੰਝੂਆਂ ਵਿਚ ਘੁਲਦੀਆਂ ਨੇ
ਕਿਉਂ ਉਮੀਦਾਂ ਵਾਰ ਵਾਰ?

ਜਗਦਿਆਂ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਦੀ ਲੋਅ
ਫਿਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰੁਸ਼ਨਾਏਗੀ
ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦੀ ਜੰਵ ਜਾਂ
ਮੰਜ਼ਿਲ ਸੁਨਹਿਰੀ ਪਾਏਗੀ
ਬਹੁਤ ਗਾਹੇ ਨੇਰੂ-ਜੰਗਲ
ਹੁਣ ਕਰਾਂਗੇ ਚਮਤਕਾਰ...
ਹੰਝੂਆਂ ਵਿਚ ਘੁਲਦੀਆਂ ਨੇ
ਕਿਉਂ ਉਮੀਦਾਂ ਵਾਰ ਵਾਰ?

-੦-

ਪੰਦੁਕਾਰਾ

ਅਰਬਦ ਨਰਬਦ ਪੰਦੁਕਾਰਾ
ਚੋਹੀਂ ਕੂਟੀਂ-ਅਜਬ ਖਿਲਾਰਾ
ਅੰਧਕਾਰ 'ਚੋਂ ਕੁਦਰਤ ਜਾਗੀ
ਪਾਣੀ-ਪਵਨ-ਸ਼੍ਰੀਸ਼ਟੀ ਸਾਜ਼ੀ
ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਇਸ ਕੌਤਕ ਅੱਗੇ
ਉੱਡਿਆ ਸਾਰਾ ਧੁੰਆ-ਧਾਰਾ...
ਅਰਬਦ ਨਰਬਦ...

ਜੀਵ-ਜੰਤ ਹਰਿਆਲੀ ਭਾਏ
ਨਦੀਏ ਪਾਣੀ ਵਗਣੇ ਪਾਏ
ਕਣ ਕਣ ਅੰਦਰ ਜਾਨ ਸਮੋਈ
ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡੀ ਖੁਸ਼ਬੋਈ
ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਾ ਪਾਇਆ
ਜੋ ਪੱਲੇ ਸੀ ਵੰਡਿਆ ਸਾਰਾ...
ਅਰਬਦ ਨਰਬਦ...

ਸੁਪਨੇ ਸੋਨ ਸੁਨਹਿਰੀ ਰੰਗ ਦੇ
ਸੋਨ-ਚਿੜੀ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਵਰਗੇ
ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਫੈਲੇ

ਮੰਜ਼ਰ ਤਿਤਲੀ-ਰੰਗਾਂ ਵਰਗੇ
ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਰਗ ਰਗ 'ਚੋਂ ਰਿਸਦੀ
ਜੀਵਨ-ਬੂਟੀ ਦੀ ਰਸ-ਧਾਰਾ
ਅਰਬਦ ਨਰਬਦ...

ਸੋਨ ਚਿੜੀ ਦੇ ਖੰਭ ਨੋਚ ਕੇ
ਆਦਮ ਦੈਂਤ ਚੁਫੇਰੇ ਧਾਇਆ
ਫ਼ਸਲਾਂ ਬਣ ਬਣ ਨਫ਼ਰਤ ਉੱਗੀ
ਟਿੰਡਾਂ ਭਰ ਭਰ ਖੂਨ ਵਹਾਇਆ
ਨਦੀਏ ਵਗਦਾ ਮਿੱਠਾ ਪਾਣੀ
ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹੋਇਆ ਖਾਰਾ...
ਅਰਬਦ ਨਰਬਦ...

ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਪੱਥਰ ਹੋ ਗਏ
ਪੌਣਾਂ ਭਾਂਬੜ ਆਪ ਮਚਾਇਆ
ਕਾਲੀ ਕਿਸਮਤ ਲਿਖਤੀ ਜਿਸ ਨੇ
ਐਸਾ ਕਾਤਿਬ ਕਿਉਂ ਬੁਲਾਇਆ?
ਫ਼ਿਕਰਾਂ ਅੰਦਰ ਡੁੱਬੀ ਪਰ੍ਹਿਆ
ਸੋਚਾਂ ਹੋਈਆਂ ਪਾਰਾ ਪਾਰਾ
ਅਰਬਦ ਨਰਬਦ ਧੰਦੂਕਾਰਾ
ਚੌਹੀਂ ਕੂਟੀਂ ਅਜਬ ਖਿਲਾਰਾ...

-੦-

ਧੂਣਾ

ਬੇਸੁਰ ਜੀਵਨ ਸੁਰ ਕਰਨਾ ਤਾਂ
ਤਰਬਾਂ ਨੂੰ ਤੁਣਕਾਉਣਾ ਪੈਣਾ
ਭਖਦੇ ਸ਼ੋਖ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲਾ
ਧੂਣਾ ਫੇਰ ਧਮਾਉਣਾ ਪੈਣਾ

ਭੁੱਖ ਗਰੀਬੀ ਫਿਰਕੇਦਾਰੀ
ਮੂੰਹ ਅੱਡੀ ਵਿਕਰਾਲ ਖੜੇ ਨੇ
ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ, ਤੰਤਰ-ਮੰਤਰ
ਅੜ ਕੇ ਨਾਲੋ-ਨਾਲ ਖੜੇ ਨੇ
ਮਨ ਅੰਬਰ ਤੋਂ ਕਾਲਖ ਵਾਲਾ
ਬੱਦਲ ਪਰ੍ਹਾਂ ਹਟਾਉਣਾ ਪੈਣਾ...
ਭਖਦੇ ਸ਼ੋਖ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲਾ
ਧੂਣਾ ਫੇਰ ਧਮਾਉਣਾ ਪੈਣਾ

ਟੁੱਟੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਉਂਗਲਾਂ
ਫਿਰ ਵੀ ਰਾਗ ਨਿਵੇਲਾ ਗਾਈਏ
ਫੁੱਲਾਂ ਲੱਦੀ ਸੁਹਣੀ ਧਰਤੀ
ਨੀਂਦਰ ਵਿਚੋਂ ਲੱਭ ਲਿਆਈਏ
ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਸਮਤ ਸਾਂਭਣ ਖ਼ਾਤਰ

ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਕਟਾਉਣਾ ਪੈਣਾ ...
ਭਖਦੇ ਸ਼ੋਖ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲਾ
ਪੂਣਾ ਫੇਰ ਧਮਾਉਣਾ ਪੈਣਾ।

-੦-